

Ігошев Кирило Михайлович,

викладач кафедри германо-романської філології та перекладу
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля,
м. Сіверськодонецьк, Україна

ORCID iD 0000-0002-3614-5485
rumatadestora@gmail.com

DOI: 10.28925/2412-2475.2019.143

ПРОБЛЕМИ ЖАНРОВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЛІТЕРАТУРИ ФАНФІКШН

У статті здійснено аналіз деяких наявних літературознавчих праць з питань літератури фанфікшн в аспекті проблеми її жанрової класифікації. Кожен літературний твір належить до того чи іншого жанру. Поняття «жанр» відображає стійкі властивості тексту, такі як обсяг, тема або приналежність до певного роду. Сформована в художній літературі система жанрових означень не завжди може бути застосована до нових специфічних літературних течій, однією з яких є фанфікшн. Фанфікшн — явище настільки багатогранне, що загальноприйнятої жанрової класифікації недостатньо для охоплення всіх таких творів. Тому виникає необхідність розробки нової класифікації жанрових означень. Фанфікшн є сучасним літературним напрямом, який поєднує аматорські твори, написані за мотивами популярних книг, фільмів, комп'ютерних ігор. Усі ті стійкі властивості, які в художній літературі позначені одним поняттям «жанр», у літературі фанфікшн позначаються одразу кількома термінами: розмір, жанр, категорія, рейтинг. Під жанром розуміється більш менш те саме, що й у традиційній літературній теорії. Поняття «категорія» використовується на позначення окремих рис твору: від відповідності реаліям світу оригінального твору до наявності в тексті любовної лінії. Під рейтингом розуміється система оцінки змісту фанфіку, окремої історії, і його придатності для різних вікових груп.

Ключові слова: літературний жанр, класифікація, фанфікшн, фанфік, жанрові особливості.

Актуальність теми дослідження.

З 90-х років ХХ ст. спостерігається стрімкий зріст популярності фанатської літератури (так званої фанфікшн). На нашу думку, це зумовлено кількома причинами. По-перше, небажанням розлучатися з улюбленими героями; по-друге, прагненням спробувати власні сили в літературній творчості; і по-третє, бажанням повернути «приватизовану» народну культуру, наблизити її до пересічного читача.

Не зважаючи на досить давню традицію фанатської літератури (згадаймо, наприклад, феномен популярності твору М. Мітчелл «Віднесені вітром», за яким О. Ріплі написано продовження — роман «Скарлет», або героя Р. Говарда — славетного кімерійця Конана, про пригоди якого продовжили писати десятки авторів з усього світу), у літературознавчих колах вона починає досліджуватись лише на початку нового тисячоліття. За нових часів перший великий сплеск фанатської літературної творчості спостерігався в 1960-ті роки

з виходом на екрани телесеріалу «Стар Трек». Наприкінці ХХ ст. з розповсюдженням інтернету будь-яка людина отримала можливість створити свій власний фанфік і опублікувати його у мережі на розсуд читачів абсолютно безкоштовно.

Мета дослідження — проаналізувати наявні жанрові класифікації літератури фанфікшн та визначити їх загальні риси. Для досягнення цієї мети ми вбачаємо за потрібне виконати такі **завдання:**

- подати визначення основних термінів теорії літератури фанфікшн;
- виділити основні наявні класифікації літератури фанфікшн;
- виділити й проаналізувати їх спільні риси.

Виклад основного матеріалу. Спершу, коли кількість фанфіків була невеликою, їх можна було згрупувати в один жанр. Сьогодні ж фанфікшн характеризується як літературний напрям, що налічує мільйони творів десятків

різноманітних жанрів. Фанфіки — історії, написані шанувальниками художніх творів, кінофільмів, серіалів чи комп'ютерних ігор, особливістю яких є запозичення ідей, сюжету чи / та персонажів оригінального твору.

Закордонна традиція вивчення фанатської літератури (fan studies — фанатські студії) налічує близько тридцяти років і вже має власну історію, термінологію та методологію, а також коло нагальних нерозв'язаних базових питань. Одним із таких є жанрова приналежність фанатської літератури. Цією проблемою займаються закордонні та російські дослідники. Вітчизняне літературознавство, на жаль, поки що майже повністю ігнорує феномен фанатської літератури. Російське літературознавство зацікавилася цим питанням лише в останні десятиліття, з ростом популярності російськомовного фанфікшену та виникненням сайтів, присвячених фанатській літературі (наприклад, міжнародний fanfiction.net та російський ficbook.net). Україномовні фанфікшн-сайти також існують (наприклад, <http://www.fanfic.pp.ua/>), але вони містять значно меншу кількість опублікованих творів.

Серед російських літературознавців, що останніми роками працюють над вирішенням проблем фанфікшену, можемо назвати таких, як Н.В. Афанасова [1], А.І. Денисова [2], О.М. Четіна та К.О. Ключикова [3], О.Д. Шатрова та Л.О. Ласіца [4]. Серед цих статей слід відзначити працю двох останніх літературознавців. У своєму дослідженні авторки ретельно опрацювали досить великий обсяг теоретичного матеріалу з питання літератури фанфікшн та дали визначення основним її поняттям, запропонувавши власну класифікацію творів цього напрямку.

Одним із перших дослідників фанфікшену став Г. Дженкінс, який видав у 1992 р. книгу під назвою «Текстові браконьєри. Телевізійні фани та культура участі» [5]. Ця праця вийшла у світ ще до «цифрової революції», тому наразі дещо застаріла, хоча основні положення Г. Дженкінса все ще зберігають актуальність. В основному автор аналізує на предмет зв'язку з фанатською творчістю телевізійні фільми та серіали на кшталт «Стар Трек» чи «Красуня та Чудовисько», тож фанатський текст як такий залишається майже цілком поза його увагою. Слідом за П. Рабиновичем [6] Г. Дженкінс пропонує розглядати літературні жанри (та жанри взагалі) не як фіксовані набори ознак, а як

види читацьких стратегій інтерпретації цих текстів.

Так, П. Рабинович виділяє чотири основні читацькі стратегії:

— «принципи помітності», що надають пріоритет окремим аспектам наративів як потенційно цікавим та важливим, водночас відсуваючи усі інші на вбік;

— «принципи важливості», що допомагають визначити, які сенси чи / та імплікації можна надати популярним текстовим характеристикам;

— «правила конфігурації», які формують читацькі відчуття стосовно можливих варіантів розвитку сюжету й дають змогу читачеві зрозуміти, якою буде задовільна розв'язка цього сюжету;

— «правила зв'язності», які формують екстраполяції читачів від текстових деталей, спекуляції, які вони роблять, засновуючись на інформації, що непрямо наявна в сюжеті [6, 421–423].

Г. Дженкінс пояснює цю концепцію на прикладі телесеріалу «Красуня та Чудовисько» (1987), зазначаючи, що із застосуванням цих стратегій згаданий серіал може бути «прочитаний» одночасно як казка, класичний романс (з трагічним фіналом), сучасний романс (з «хепі-ендом»), як пригодницький екшн та утопія. Але, на нашу думку, ця концепція не наближає нас до розуміння природи літературного жанру як такого (а те, що він існує, — безсумнівно), а лише веде у бік теорії інтерпретації художнього тексту. Навіть сам Г. Дженкінс далі зазначає, що, попри жанрове різноманіття «Красуні та Чудовиська», у серіалі домінує романс, а все інше є лише надбудовою над основним каркасом: «Хоча ці й інші потенційні інтерпретації і не зникають цілком з досвіду “читача” серіалу, більшість членів Бостонської групи наполягала на тому, що “Красуня та Чудовисько” це перш за все і в основі своїй популярний романс» [5, 136]. Тож і цей підхід не дає необхідного інструментарію для розмежування жанрів та жанрових різновидів літератури фанфікшн.

О.Д. Шатрова та Л.О. Ласіца у своїй праці пропонують таку жанрову класифікацію творів літератури фанфікшн (табл. 1) [4, 43].

Зазначена класифікація базується на структурі сайтів fanfiction.net та ficbook.net, що сьогодні є найбільшими фанфік-ресурсами в мережі Інтернет.

Ознака	Види
<i>Розмір</i>	
Обсяг твору	<ul style="list-style-type: none"> — максі (Max); — міді (Midi); — міні (Min); — драбл (Drabble); — віньєтка (Vignette); — фанфіклет (Ficlet)
<i>Жанр</i>	
Тема	<ul style="list-style-type: none"> — екшн (Action); — пригоди (Adventure); — детектив (Detective); — романс (Romance); — флаф (Fluff); — гумор (Humor); — даркфік (Darkfic); — деффік (Deathfic); — ангст (Angst); — PWP (Plot, What Plot?)
<i>Категорія</i>	
Збіг з реаліями та характерами персонажів світу оригінального твору	<ul style="list-style-type: none"> — фанфік, що збігається з реаліями світу оригінального твору, не має власного терміна; — AU (Alternative Universe) (альтернативний світ); — апокриф (Apostrophe); — кросовер (Crossover)
Збіг характеру персонажа фанфіку з характером персонажа оригінального твору	<ul style="list-style-type: none"> — фанфік, характер персонажа якого не має відмінностей від характеру персонажа оригінального твору, не має власного терміна; — ООС (Out Of Character) (поза характером)
Наявність любовної лінії	<ul style="list-style-type: none"> — джен (General audience); — гет (Heterosexual); — слеш (Slash); — RPS (Real Person Slash); — RPF (Real Person Fiction)
Зв'язок з оригінальним твором	<ul style="list-style-type: none"> — пріквел (Prequel); — сіквел (Sequel); — POV (Point Of View); — відсутня сцена (Missing scene); — сайдсторі (Sidestory)
За способом створення	<ul style="list-style-type: none"> — рольовка (Round Robin); — сонгфік (Songfic); — філк (Filk)
<i>Рейтинг</i>	
Придатність для різноманітних вікових груп	<ul style="list-style-type: none"> — G (General Audience) (для будь-якої аудиторії); — PG (Parental Guidance Suggested) (бажаний батьківський нагляд); — R (Restricted) (обмежений); — NC-17 (No One 17 & Under Admitted) (для тих, кому 17 років й молодше читати / переглядати заборонено)

Виділяють *фанфіки таких розмірів*.

– максі — твір великого обсягу, за розміром більший за повість чи середній роман (від 70 друкованих сторінок);

– міді — твір середнього обсягу, за розміром приблизно від 20 до 70 друкованих сторінок;

– міні — твір малого обсягу, за розміром до 20 друкованих сторінок;

– драбл — уривок твору: сцена, замальовка, опис персонажа;

– віньетка — невелика історія, що розробляє одну єдину думку;

– фанфіклет — дуже короткий фанфік довжиною в кілька речень.

Обсяг (розмір) твору — один із основних критеріїв розподілу фанфіків, оскільки традиційним літературним родам фікрайтери приділяють набагато менше уваги, ніж розміру.

Велике значення для фікрайтерів має також *фендом* — вигаданий світ, за мотивами якого написаний фанфік, в межах якого і за законами якого діють персонажі останнього. Стосовно фендому можна виділити *кросовер* — особливий жанр фанфікшн, що поєднує реалії двох або більше фендомів.

Тісно пов'язаний з поняттям фендому й термін *канон* — це сукупність оригінальних літературних творів, що визнаються автентичними для окремого фендому (на відміну від фанфіків, апокрифів, екранізацій тощо).

Залежно від критерію слідування канону можна виокремити власне фанфіки, фанфіки AU, OOC, апокрифи та оріджинали.

Фанфіки AU (Alternative Universe — альтернативний світ) — фанфіки, у яких персонажі фендому діють в іншому вигаданому світі.

Фанфіки OOC (Out of Character — «нехарактерні») — фанфіки, у яких персонажі фендому мають зовсім інші, відмінні від канонічних характеристики.

Апокрифи, на відміну від фанфіків, завжди порушують канон. У них персонажі часто мають інший, ніж в оригіналі, характер; по-іншому розвивається і сюжет.

Оріджинали — відносно самостійні твори з оригінальними персонажами та сюжетом. «Відносно самостійні» тому, що все ж вони не є повноцінними творами літератури, бо написані авторами (часто, у минулому фікрайтерами) під впливом улюбленого фендому та / чи інших літературних творів.

З боку «теми» (назвемо це так за відсутності кращого позначення) фанфіки можна розділи-

ти на екшн, пригоди, детектив, романс, флаф, гумор, даркфік, деффік, ангст та PWP.

Екшн — такі фанфіки вирізняються динамічним сюжетом, швидкою зміною подій та обставин, у той час як думкам та емоціям героїв приділяється дуже мало уваги. Поряд з жанром екшн стоїть *пригодницький* жанр, у якому увага акцентується на розумі, хитрості та вмінні героя приймати швидкі та нестандартні рішення, від яких залежить, чи зможе він «обіграти» головного злодія-антигероя. Фанфіки-*детективи* більш-менш схожі на такий же жанр у традиційній літературі. *Романс* — твір про кохання, романтичні стосунки головних героїв. Різновидом романсу можна вважати *флаф* — просту, світлу та добру історію-казку. *Гумористичні* фанфіки в цілому схожі на гумористичні твори в традиційному розумінні, лише з тією різницею, що сатира як така у них майже відсутня. Комедія та пародія тут — найвизначніші жанрові різновиди. *Даркфік* та *деффік* — близькі жанри, у яких події розгортаються у постапокаліптичному, похмурому чи охопленому війною світі (світі минулого чи майбутнього); герої страждають (фізичні та емоційні), а головні герої (у випадку деффіка) навіть помирають. Окремо тут слід відзначити *ангст*, у якому головний герой (герої) переживає фізичні (але частіше духовні) муки. Кінця такі фанфіки почасти не мають, бо автора цікавить опис страждань та думок героя, а не сюжет і його закінченість. Різновидом ангсту слід вважати *hurt / comfort* (досл. «страждання / розрада»), коли один із персонажів страждає, а інший приходить йому на допомогу. PWP, або Plot? What Plot? (досл. «Сюжет? Який такий сюжет?») — жанр, у якому немає сюжету або він не відіграє значної ролі. Частіше за все такий твір являє собою опис різноманітних відвертих епізодів між персонажами.

Висновки. На нашу думку, жодна із запропонованих науковцями класифікацій літератури фанфікшн не задовольняє потребу в узагальненні та класифікації різноманіття її жанрів.

Питання фанатської літератури вимагають подальшої поглибленої розробки й у сучасному вітчизняному літературознавстві, як наразі це відбувається в літературознавстві закордонному. Основні проблеми в цій сфері все ще не вирішені. На нашу думку, подальшого ґрунтовного дослідження потребує визначення жанрових канонів фанфікшн та розширення корпусу фанатських творів, на основі яких здійснюватиметься узагальнення законів цього жанру.

ДЖЕРЕЛА

1. Афанасова Н.В. О чем говорят фикрайтеры / Н.В. Афанасова // Научный диалог. — 2016. — № 3. — С. 9–17.
2. Денисова А.И. Фанфикшн, как субкультура и феномен массовой литературы / А.И. Денисова // Аналитика культурологии. — 2012. — № 24. — С. 141–143.
3. Четина Е.М. Фандомы и фанфики: креативные практики на виртуальных платформах / Е.М. Четина, Е.А. Ключикова // Вестник Пермского университета. — 2015. — № 3. — С. 95–104.
4. Шатрова Е.Д. К проблеме определения жанров произведений фанфикшн / Е.Д. Шатрова, Л.А. Ласица // Вестник Оренбургского государственного университета. — 2017. — № 1. — С. 41–46.
5. Jenkins H. *Textual Poachers. Television fans and participatory culture* / H. Jenkins. — New York: Routledge, 1992. — 346 p.
6. Rabinowitz P.J. *The Turn of the Glass Key: Popular Fiction as Reading Strategy* / P.J. Rabinowitz // *Critical Inquiry*. — 1985. — № 11. — P. 418–431.

REFERENCES

1. Afanasova, N. V. (2016). O chem govoriat fikraityery [What Ficwriters Talk about]. *Nauchnyi dialog*, No. 3, 9–17 (in Russian).
2. Denisova, A. I. (2012). Fanfikshn, kak subkultura i fenomen massovoi literatury [Fanfiction as Subculture and Phenomenon of Mass Literature]. *Analitika kulturologii*, No. 24, 141–143 (in Russian).
3. Chetina, Ye. M., Kliuikova, Ye. A. (2015). Fandomy i fanfiki: kreativnyie praktiki na virtualnykh platformakh [Fandoms and Fanfics: creative practices on virtual platforms]. *Vestnik Permskogo universiteta*, No. 3, 95–104 (in Russian).
4. Shatrova, Ye. D., Lisitsa, L. A. (2017). K probleme opredeleniia zhanrov proizvedenii fanfikshn [On the Issue of Genre Classification of Fanfiction Works]. *Vestnik Orenburgskogo gosudarstvennogo universiteta*, No. 1, 41–46 (in Russian).
5. Jenkins, H. (1992). *Textual Poachers. Television Fans and Participatory Culture*. New York: Routledge, pp. 125–161.
6. Rabinowitz, Peter J. (1985). *The Turn of the Glass Key: Popular Fiction as Reading Strategy*. *Critical Inquiry* 11(3), 418–431.

Ihoshev Kyrylo,

Lecturer of the Department of Germanic and Romance Philology and Translation, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University
Severodonetsk, Ukraine

ORCID iD 0000-0002-3614-5485
rumatadestora@gmail.com

THE ISSUE OF FANFICTION LITERATURE GENRE CLASSIFICATION

In this study, the author analyses some available literary works on fan fiction literature in the aspect of the problem of its genre classification. Each literary work belongs to a particular genre. The concept of "genre" reflects the stable properties of the text, such as volume, theme or belonging to a particular genus. The system of genre definitions that has developed in fiction cannot always be applied to new specific literary movements, one of which is fan fiction. Fan fiction is a phenomenon so multifaceted that the generally accepted genre classification is not enough to cover all such works. Therefore, there is a need to develop a new classification of genre definitions. Fan fiction is a modern literary movement that combines amateur works based on popular books, films, and computer games. All those stable properties, which in fiction are designated by one notion "genre", in the literature fan fiction are affected by several terms at once: size, genre, category, rating. By genre is meant more or less the same as in traditional literary theory. The concept of "category" is used to designate individual features of a work from matching the realities of the world to the original work in the text of a love line. Rating is understood as a system for assessing the content of fanfic, a separate story, and its suitability for various age groups.

Key words: literary genre, classification, fan fiction, fan fiction, genre features.